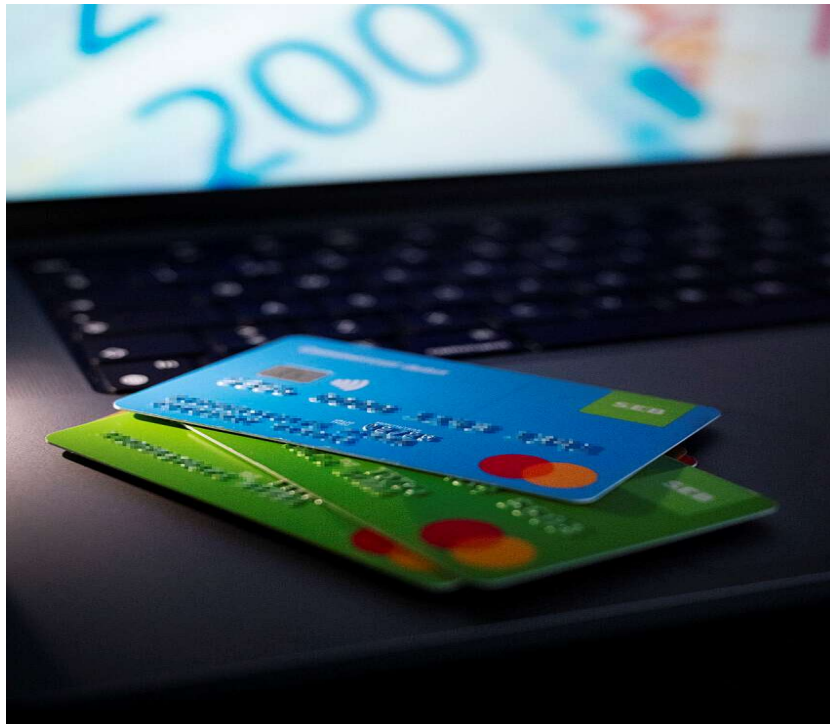

Analys av kortbedrägerier

Ärenden som inkommit till polisområde Östergötland
år 2024 från 1 januari till sista veckan i april

Utkast, ver 2.0

Stefan Holgersson

BF-samordnare

Polisområde Östergötland

Innehållsförteckning

1. Analys av kortbedrägerier	4
1.1 Felkodning och försöksbrott	4
1.2 Den ekonomiska omfattningen av kortbedrägerier	5
1.3 Inga kontokortsbedrägerier redovisades till åklagare.....	5
1.4 Gärningsmän och modus.....	9
1.5 Ålder, kön och riskmedvetenhet hos målsäganden	11
2. Åtgärder	12
2.1 Verka för att det ska stå mer information i anmälningar som gjorts via web.....	12
2.2 Verka för att möjliggöra webbanmälan för fler typer av kortbedrägerier	12
2.3 Bevaka inkomna anmälningar om kortbedrägerier	12
2.4 Inför strukturerade kvalitetskontroller av FU-ledarbeslut.....	12
2.5 Vidta utredningsåtgärder omgående för att säkra bevis	12
2.6 En påverkan att externa aktörer försvårar bedrägerier	12
2.7 Verka för att Brå ökar kvaliteten på brottskodningen	13

1. Analys av kortbedrägerier

1.1 Felkodning och försöksbrott

Brottsförebyggande rådet definierar brottstypen kortbedrägerier såsom:

”Gärningspersonen använder någon annans fysiska bankkort, betalkort eller kreditkort för att olovligen genomföra köp av vara eller tjänst, alternativt göra uttag av kontanter. Ett kortbedrägeri kan även ske genom att gärningspersonen har kommit över kortuppgifterna, exempelvis genom skimning eller genom att fotografera kortets fram och baksida”¹

Och beskriver sedan två olika typer av kortbedrägerier:

”Med fysiskt kort S.k. Card present.

En transaktion (köp, uttag etc.) är genomförd i direkt interaktion med säljare eller från uttagsautomat, där köparen/den som har kortet är fysiskt närvarande och kortet är synligt och används vid transaktionen. Det handlar om kort som tillhör någon annan och har blivit upphittat eller stulet, eller förfalskade kort.”²

”Utan fysiskt kort S.k. Card not present.

En transaktion (köp, uttag etc.) är genomförd via internet eller på annat sätt, där köparen/den som har kortet/kortuppgifterna inte är fysiskt närvarande, och där något fysiskt kort inte är synligt, men kortdata används vid transaktionen.”³

Inget av de hundra slumpmässigt utvalda kortbedrägerierna som inkom till Polisområde Östergötland i början av år 2024 var uppenbart felkodade. Däremot var det åtta ärenden som kunde ha kodats på annat sätt. Definitionen av kortbedrägerier överlappar flera andra typer av brottskoder i och med att definitionen på kortbedrägerier innefattar hur pengaöverföringen gått till medan andra definitioner innefattar hur bedrägeriet initierats som kan sluta med att överföringen sker med ett kort eller med hjälp av kortuppgifter. Brottsförebyggande rådets definition av olika brott innehåller inte en beskrivning av prioritetsordning (förutom vid så kallade kreditbedrägerier). I ett av de totala exempel som brottsförebyggande rådet tar upp i sin skrift om brottskodning anges dock att om en äldre person blir uppringd av en falsk Microsoft-support som erbjuder hjälp och sedan skickar en länk för betalning där användaren anger sina kortuppgifter ska det kodas som ett befogenhetsbedrägeri. Att brottskodningen ska göras på detta sätt framgår inte på något sätt i definitionen av vad som ska kodas som ett kortbedrägeri. Det står även i just nämnda exempel att om dessa uppgivna kortuppgifter sedan nyttjas i nya bedrägerier ska dessa också anges som befogenhetsbedrägerier.

¹ https://bra.se/download/18.3433db6019301deaa6b7f14/1731424565634/2024_Klassificering-av-brott_v_12_1.pdf sidan 79.

² https://bra.se/download/18.3433db6019301deaa6b7f14/1731424565634/2024_Klassificering-av-brott_v_12_1.pdf sidan 79.

³ https://bra.se/download/18.3433db6019301deaa6b7f14/1731424565634/2024_Klassificering-av-brott_v_12_1.pdf sidan 79.

I de hundra slumpmässigt utvalda kortbedrägerier som analyserats tas ingen hänsyn till hur bedragarna kommit över uppgifterna. I brottsförebyggande rådets definition av kortbedrägerier hade det varit bra om det stod att det som avgör brottskodningen är hur bedragarna kommit över kortuppgifterna eller hur man fått målsäganden att använda sitt kort. När det gäller de bedrägerier som skett utan tillgång till kort så vore det därför önskvärt om det stod att denna brottskod kommer ifråga om det är okänt hur bedragarna kommit över kortuppgifterna och att en hänvisning skedde till andra brottskoder. Nuvarande överlappande definitioner försvårar en analys av bedrägeribrott eftersom det finns en stor risk att samma typ av gärning får olika brottskod. Det försvårar det förebyggande arbetet.

Ett av de hundra slumpmässigt utvalda kortbedrägerierna som inkom till Polisområde Östergötland rörde sig inte om ett brott. Det visade sig att målsäganden felaktigt trodde att det skett en olovlig transaktion på sitt konto, men efter att anmälan gjorts kom på att det var hon själv som gjort ett köp. Nedläggningsgrunden att det var uppenbart att brottet inte kunde utredas ändrades inte efter att tilläggsanmälan inkommit. Det betyder att det vid ett statistiskt utdrag utifrån nedläggningsgrund verkar som om det skett ett brott, men att detta inte gick att utreda. Samtliga anmälda kortbedrägerier rörde sig om fullbordade brott. Det beror inte på att alla försök lyckas utan att ett fåtal av dessa anmäls⁴.

Antal anmälda kortbedrägerier i Sverige år 2023 var 103 330⁵. Om man antar att någon enstaka procent av dessa inte handlade om ett kortbedrägeri hamnar antal anmälda fullbordade kortbedrägerierna på över 100 000 år 2023.

1.2 Den ekonomiska omfattningen av kortbedrägerier

Intervallet på belopp i kortbedrägerierna i det slumpmässiga urvalet av anmälningar som inkom till polisområde Östergötland i början av 2024 låg mellan 49 kronor och 326 660 kronor. Medelvärde på denna typ av brott som inkom till Polisområde Östergötland i början av år 2024 hamnar på 7749 kronor och medianvärdet på 1016 kronor.

I Polismyndighetens rapport om brottsvinsten vid bedrägeribrott framgår att brottsvinsten för kortbedrägerier år 2023 då gärningsman hade tillgång till kort (CP-bedrägerier, Card Present) låg på 124 miljoner kronor och då gärningsman inte hade tillgång till kort (CPN-bedrägerier, Card Not Present) på 344 miljoner kronor. De totala brottsvinsterna för de anmälda kortbedrägerierna år 2023 var således 464 miljoner kronor⁶. År 2024 var totalsumman 442 miljoner kronor (CP-bedrägerier 110 milj och CPN 332 milj. kronor)⁷.

1.3 Inga kontokortsbedrägerier redovisades till åklagare

I diagrammet nedan framgår att av de slumpmässigt utvalda bedrägerier som genomförts genom kortbedrägerier som anmäls för 8-12 månader sedan och som hanterades av Polisområde Östergötland har samtliga ärenden lagts ned.

⁴ Enligt Polismyndighetens rapporten gällande brottsvinster för bedrägeribrott omfattade de anmälda försöksbrotten för kortbedrägerier 5 miljoner kronor att jämföra med de fullbordade som låg på 468 miljoner kronor (se nedan).

⁵ <https://bra.se/amnen/bedrageri> [2025-02-02]

⁶ https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/brottsvinsterna-for-bedrageribrottsligheten-2023.pdf [2025-02-02]

⁷ Polismyndigheten (2024). *Brottsvinsterna för bedrägeribrottslighet 2024*.

Diagram 1. Polisområde Östergötlands hantering av anmälningar om kontokortsbedrägerier (n=100)

Huvuddelen av de inkomna ärendena lades ned direkt av polisens kontakt centrum (PKC). Övriga lades ned av någon förundersökningsledare på en bedrägerienhet – ofta utan att några utredningsåtgärder vidtagits.

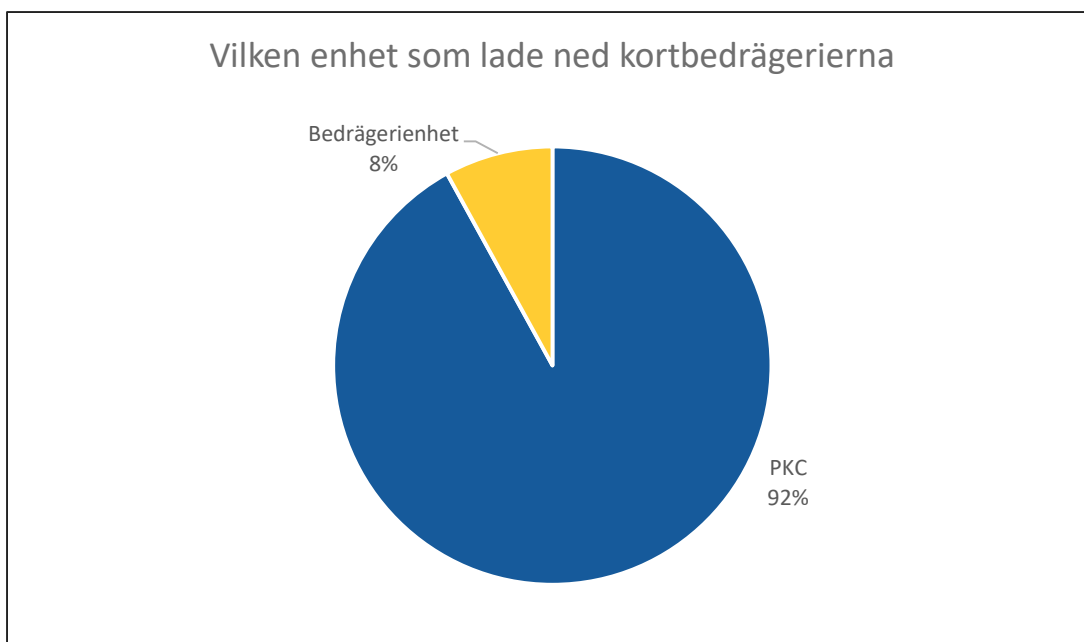

Diagram 2. Organisationstillhörighet på de som fattade nedläggningsbeslut på de inkomna ärendena till Polisområde Östergötland (n=100).

I två av 100 ärenden genomfördes det någon form av utredningsåtgärd. I ett fall undersöktes om det fanns en kamera som kunde ha filmat den person som tagit ut pengar på en bankomat med ett stulet kort. I ett annat ärende skrevs ett PM av vilket det framgår att utredaren gjort vad som gick att göra (undersökt målsägandens utdrag från konto). I PM:et konstateras också att det för sent att inhämta en film där gärningsmannen kunde vara filmad eftersom det gått några månader sedan händelsen inträffade. Händelsen anmäldes samma dag som den inträffade men ärendet blev som många andra bedrägeriärenden som inte lades ned direkt liggande i väntan på att en utredare kunde handlägga det. Det går snabbt att läsa igenom en anmälan och se om det kan finnas ett behov av att säkra bevis. En slutsats som går att dra är att det omgående är viktigt att vidta åtgärder för att säkra bevis som annars går förlorade och sådana arbetsmetoder har provats med lovande resultat⁸. En liknande slutsats drogs gällande inkomna anmälningar om demokrati- och hatbrott på nätet som publicerades år 2018⁹. Den förbättringspotential som iakttagits vid analysen av bedrägeribrott verkar därmed inte vara en unik företeelse.

Nedanstående diagram redovisas nedläggningsgrunderna för kortbedrägerierna.

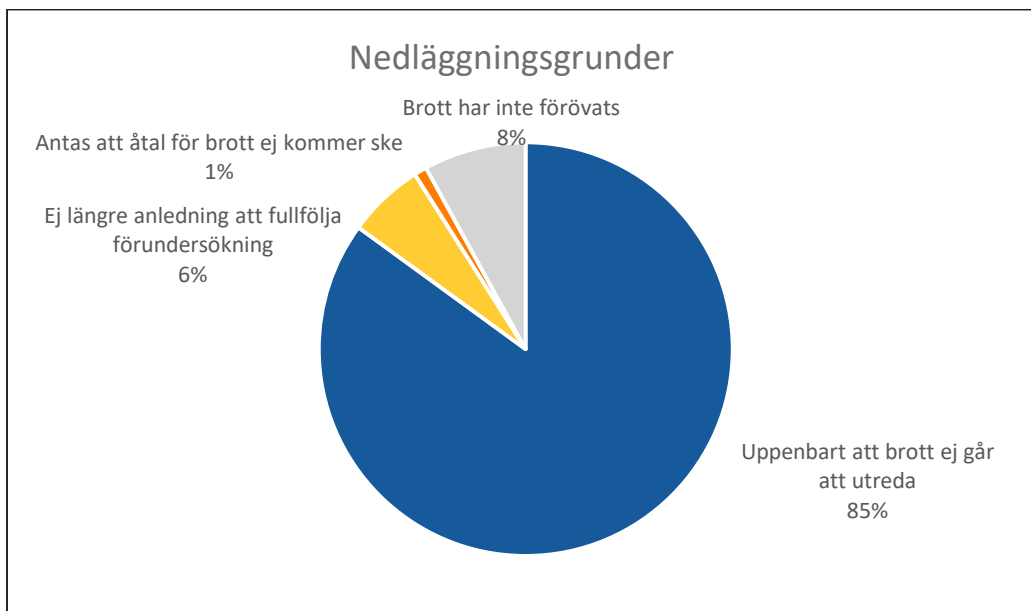

Diagram 3. Nedläggningsgrunder när det gäller kortbedrägeri i polisområde Östergötland av de ärenden som kom in de första fyra månaderna år 2024 (n=100).

För att förstå hur det kan komma sig att inte ett enda ärende redovisades till åklagare presenteras en fördjupad analys av respektive nedläggningsgrund.

När det gäller de 85 ärenden där nedläggningsgrunden var *”Uppenbart att brott inte kan utredas”* verkar de som fattar nedläggningsbeslut på PKC med något enstaka undantag slentrianmässigt fattar sådana beslut. I minst 20 av ärendena (23%) går det att ifrågasätta slutsatsen att det är uppenbart att brott inte kan utredas. Det gäller exempelvis ett ärende där en person kommit över en annans kort och gjort köp i fyra olika butiker i en galleria som har ett väl utbyggt kamerasystem. Åtminstone en av butikerna har dessutom också ett eget kamerasystem. Det går inte att utesluta att det skulle gå att hitta gärningsmannen genom

⁸ Bland annat i ett pilotprojekt som genomfördes på PKC i region Väst de sista månaderna under år 2024.

⁹ <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1210777/FULLTEXT02.pdf>

att inhämta filmmaterial. I sju andra fall var det av samma anledning inte uppenbart att brott inte kan utredas med tanke på att det kunde finnas filmmaterial. I två fall fattade befattningshavare på PKC beslut om att inleda en förundersökning för att det fanns anledning att undersöka om gärningsmannen kunde finnas på film. Varför liknade beslut inte fattades om att undersöka om en gärningsman kunde finnas på film i de åtta andra fallen som nämns ovan framgår inte. Ärendena är likartade, men besluten är olika och samtliga dessa brott anmäldes samma dag eller efterföljande dag från att brottet skett.

Vidare var det i minst elva fall möjligt att undersöka om det går att identifiera vem som gjort ett inköp genom att tillfråga företaget där inköpen gjorts. Exempelvis ett fall där 19 köp gjorts på Tele2, ett fall där betalning skett till en advokatfirma i utlandet, till ett hotell i utlandet och till ett lågprisflygbolag. Om någon anlitar en advokat borde denna uppge sitt namn (behöver inte vara så, men går inte att veta utan att detta undersökts). Det kan gå att få reda på vem som bott på ett hotell (givetvis kan det vara felaktiga uppgifter, men det går inte att utesluta utan att undersöka detta). Om det är en flygbiljett som köpts av lågprisbolaget så anges personuppgifter (utan att undersöka detta går det inte att veta om det går att identifiera gärningsmannen).

När det gäller de sex ärenden med nedläggningsgrunden att det *inte längre finns anledning att fullfölja förundersökningen* finns i samtliga fall en grund för att fatta ett sådant beslut. Samtliga dessa beslut har fattats av någon beslutsfattare på en bedrägerienhet. Ärendet med nedläggningsgrunden: *"Det kan antas att åtal för brott inte skulle ske. Omständigheterna är sådana att det talar för att man inte väcker åtal."* har också fattats av en beslutsfattare på en bedrägerienhet efter att PKC inlett förundersökning. Anledningen till att beslutsfattare på PKC fattade detta beslut var att det finns kameror på 7 eleven som det kunde finnas skäl att undersöka. Beloppet på inköpet översteg 2000 kronor (som är gränsen för ett ringa bedrägeri) och det är utifrån de uppgifter som finns i ärendet svårt att förstå varför beslutsfattaren på bedrägerienheten fattade beslutet att det kan antas att åtal för brott inte skulle ske.

Beträffande de åtta fall där nedläggningsgrunden anges: *"Uppgifterna i ärendet ger inte anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal har förövats"* går det i samtliga fall att ifrågasätta denna nedläggningsgrund. Det handlar om fall där gärningsman på okänt sätt kommit över kortuppgifter och genomfört köp på internet. Det är samma beslutsfattare i samtliga fall och denna beslutsfattare har till skillnad från andra beslutsfattare på PKC angivit att denna typ av brott är civilrättsliga som ska regleras mellan parterna. I beslutet rekommenderas målsäganden att kontakta konsumentverket – trots att det är uppenbart att det rör sig om ett brott (som i de flesta fall inte var utredningsbart). Det vore önskvärt att det genomfördes systematiska kvalitetskontroller av nedläggningsbeslut där bland annat styrning av och utbildningsbehov hos enskilda individer och på generell nivå kunde identifieras.

Sammanfattningsvis är det sannolikt så att det varit möjligt att redovisa enstaka fall till åklagare i de hundra slumpmässigt utvalda ärendena. Det gäller framförallt vissa ärenden där ett fysiskt kort använts för köp i butiker. För att förebygga kortbedrägerier är dock inte en ökad utredningsförmåga som leder till att några enstaka procent av kortbedrägerierna klaras upp lösningen utan det krävs andra former av åtgärder.

1.4 Gärningsmän och modus

Avsaknad av utredningsåtgärder och information gör det inte möjligt att inom ramen för denna rapport analysera gärningsmännen som ägnar sig åt denna typ av brott, men det går genom att studera modus att undersöka vilka brottsförebyggande åtgärder som kan vidtas.

En analys av hur bedrägerierna gått till visar att det varit möjligt att stoppa huvuddelen av bedrägerierna om en tillfällig spärr för internetköp och utlandsköp hade använts. Då hade 82 procent av de 100 slumpmässigt utvalda kortbedrägerierna inte kunnat genomföras. Nedan ett exempel på hur en sådan tillfällig spärr av ett kontokort ser ut på Handelsbanken.

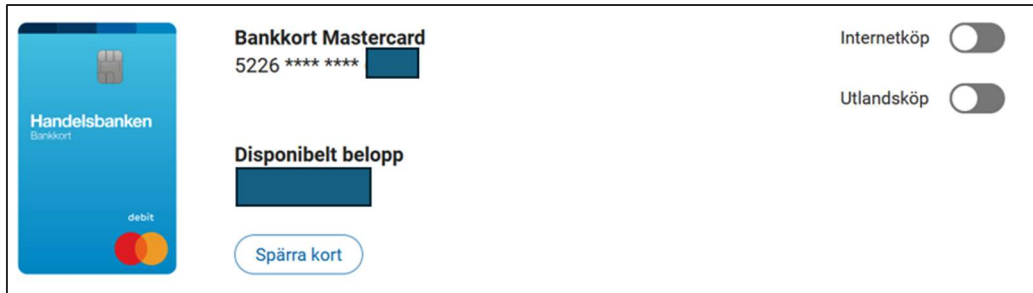

Bild 1. Tillfällig spärr för internetköp och utlandsbetalningar av ett kontokort utfärdat av Handelsbanken.

På vissa banker finns det möjlighet (till exempel på Swedbank) att specificera vilka länder som ska spärras för kortköp. Om man exempelvis åker till Danmark och vill kunna använda kortet där måste man öppna upp för utlandsbetalningar i alla världens länder om man har ett kort som utfärdats av Handelsbanken, vilket givetvis är en nackdel för möjligheten att stoppa kortbedrägerier. När man får ett nytt kort från Handelsbanken öppnas kortet automatiskt upp för internetköp och utlandsköp. Nedan en skärmdump från när ett kort aktiverades.

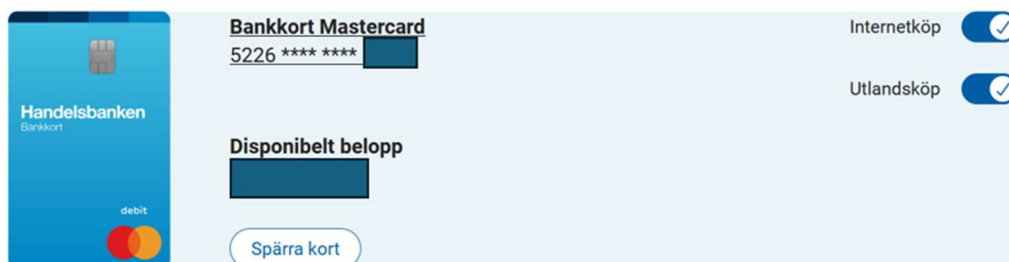

Bild 2. Ett kort från Handelsbanken efter att det aktiverats. Kortet är öppet för internetköp och utlandsköp.

Kortinnehavaren måste då själva aktivt markera en tillfällig spärr för internetköp och utlandsköp. Om det fanns ett större intresse för att stoppa kortbedrägerierna hade korten per automatik varit inställda med en tillfällig spärr för internetköp och utlandsköp. När kortinnehavaren hade ändrat inställningen skulle denna kunna få information om att det är bra om kortet bara öppnas när kortinnehavaren har tänkt att göra ett internetköp eller ett utlandsköp. Kunden kunde sedan få kontinuerliga påminnelser om att åter spärra sitt kort för internetköp och utlandsköp. Att inte använda den tillfälliga spärren skulle kunna liknas vid att inte låsa dörren på sin bostad när man går hemifrån. Det är enklare att gå ut och in från bostaden om dörren inte är låst. De flesta ser att det finns ett behov av att låsa dörren. På

samma sätt vore det önskvärt med ett liknande perspektiv vad gäller att skydda korten med tanke på det stora antalet kortbedrägerier som sker per år.

Att ha ett kort stängt för utlandsköp om man inte åker utomlands skapar inga problem, men att öppna och stänga kortet varje gång ett kortköp ska genomföras på internet kan upplevas som omständligt. Det är dock inga större problem om man har ett kort där det är enkelt att ändra den tillfälliga spärren. Om bankerna gjorde det ännu enklare att ändra spärren – till exempel automatiskt i samband med att kortet ska användas vid köp (för att sedan automatiskt slå tillbaka till spärrat läge efter att betalning skett). I de fall det dras pengar från ett kort med jämna mellanrum (t.ex. som kan vara fallet vid ett abonnemang) skulle det kunna införas en möjlighet att hantera detta utan att användaren behövde öppna kortet varje gång denna överföring skulle ske.

Vidare hade ytterligare sex procent av kortbedrägerierna kunnat förhindras om det tekniska systemet vid betalning över internet hade utformats så att användaren alltid tvingades godkänna samtliga transaktioner i anslutning till ett köp. De bedrägerier där användaren betalar en mindre summa för frakt, tull eller för att delta i ett lotteri, men där det dras en mycket större summa som kortinnehavaren inte är medveten om skulle därmed inte vara möjliga att genomföra.

En annan lösning vore att kortinnehavarna var tvungna att godkänna alla internetköp med BankId. Utifrån de slumpmässigt utvalda kortbedrägerierna skulle 9 av 10 kortbedrägerier ha kunnat stoppats.

Det kan i sammanhang finnas anledning att lyfta fram en av flera åtgärder som banker gjort för att försvåra bedrägeri och det är när kontoinnehavare får information innan betalningar via kort sker att det rör sig om en utlandsbetalning. Det kan vara värdefullt att få reda på om användaren tror att det är ett svenskt företag som denna köper en vara ifrån. Ett tillvägagångssätt är nämligen att bedragare skapar en svensk hemsida och sedan lägger ut produkter till nedsatt pris under en period då många kan vara intresserade av dessa, till exempel värmeinlägg till pjäxor i februari.

Vid analysen av brott där kort använts (gäller även andra ärenden som inte kodats som kortbedrägerier) framgår att banker upptäcker och stoppar misstänkta bedrägerier. Av de exempel som ingått i de hundra slumpmässigt utvalda fallen framgår emellertid att det finns köp där det kan tyckas att banker borde ha misstänkt att det rör sig om ett bedrägeri. Sammanfattningsvis har bankerna vidtagit åtgärder för att försvåra kortbedrägerier, men i Polismyndighetens rapport om brottsvinster vid bedrägeribrott år 2023 konstateras att dessa inte varit tillräckligt framgångsrika då antalet kortbedrägerier ökat mycket¹⁰. År 2024 minskade den ekonomiska vinningen av kortbedrägerier enligt Polismyndighetens uppskattning¹¹, men det finns möjlighet för bankerna att göra betydlig mer för att försvåra och förhindra bedrägerier.

Det går att utgå från att bankerna gjort en ekonomisk övervägning om det är värt att göra det svårare att genomföra kortbedrägerier genom ovanstående eller liknande tillvägagångssätt, men funnit att så inte är fallet. Om det från statsmaktens sida finns ett intresse av att

¹⁰ https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/brottsvinsterna-for-bedrageribrottsligheten-2023.pdf

¹¹ <https://polisen.se/contentassets/3229d38bd0cf4d93ba660544163cf71e/brottsvinsterna-for-bedrageri-brottsligheten-2024.pdf>

minska antalet kortbedrägerier finns det ett behov av att skapa ett större incitament för bankerna att agera för att minska antalet kortbedrägerier.

1.5 Ålder, kön och riskmedvetenhet hos målsäganden

I de hundra slumpmässigt utvalda ärendena var det i två fall en juridiskt målsägande i form av ett företag. Resten av fallen var det privatpersoner som blivit utsatta för kortbedrägerier och av dem var sextio procent män. Åldern på målsäganden låg mellan 16 år och 94 år. Genomsnittsåldern var 54 år.

När det gäller information till privatpersoner så bör den bristfälliga effekten av att lägga ned tid på informationsspridning för att öka målsägandens riksmedvetenhet vägas mot att använda polisens resurser på annat sätt som har större möjligheter att få en effekt.

2. Åtgärder

2.1 Verka för att det ska stå mer information i anmälningar som gjorts via web

I många anmälningar finns ingen information alls om hur brottet gått till (gjorts via webanmälningar). Det borde vara möjligt att presentera modus på ett kortfattat och strukturerat sätt genom att använda information som angivits i webanmälningarna.

2.2 Verka för att möjliggöra webbanmälan för fler typer av kortbedrägerier

Det går att göra en webbanmälan för vissa typer av kortbedrägerier. Det vore bra om det gick att göra webbanmälningar för fler typer av kortbedrägerier.

2.3 Bevaka inkomna anmälningar om kortbedrägerier

Ha en kontinuerlig bevakning av inkomna anmälningar om fakturabedrägerier för att kunna vidta proaktiva och brottsförebyggande aktiviteter.

2.4 Inför strukturerade kvalitetskontroller av FU-ledarbeslut

Internrevisionen har identifierat problem vad gäller kvaliteten på nedläggningsbeslut. Det finns ett behov av att införa strukturerade kvalitetskontroller av FU-ledarbeslut för att identifiera utbildnings- och korrigeringsbehov.

2.5 Vidta utredningsåtgärder omgående för att säkra bevis

Det går snabbt att läsa igenom en anmälan och se om det kan finnas ett behov av att säkra bevis. En slutsats som går att dra är att det omgående är viktigt att vidta åtgärder för att säkra bevis som annars kan gå förlorade. Sådana arbetsmetoder har provats med lovande resultat¹². En liknande slutsats drogs gällande inkomna anmälningar om demokrati- och hatbrott på nätet som publicerades år 2018¹³.

2.6 En påverkan att externa aktörer försvårar bedrägerier

Nära samarbete med utfärdare av kontokort för att ge dem information som kan öka deras möjlighet att identifiera misstänkta bedrägerier.

För polisen på nationell nivå är det viktigt att medverka till att de som utfärdar kontokort vidtar åtgärder för att minska antalet kortbedrägerier.

Polisområde Östergötland kan förutom att peppa befattningshavare på nationellt bedrägericentrum att försöka påverka externa aktörer att försvåra denna typ av bedrägerier även bidra till att det skapas en press på dessa aktörer att agera. Vid samtal har det framkommit att nationellt bedrägericentrum (NBC) är måna om att ha goda relationer med sina samverkanspartner, vilket är naturligt. Polisområde Östergötland har inte samma behov av att ha goda relationer med externa samverkanspartner på nationell nivå och kan därför göra uttalanden som är mer kritiska, vilket kan skapa en press som kan motivera de externa aktörer att vidta åtgärder som kostar pengar.

¹² Bland annat i ett pilotprojekt som genomfördes på PKC i region Väst de sista månaderna under år 2024.

¹³ <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1210777/FULLTEXT02.pdf>

2.7 Verka för att Brå ökar kvaliteten på brottskodningen

Polisområde Östergötland bör när tillfälle ges och i olika sammanhang göra yttranden som kan påverka Brå att se över brottskodningen. Även om det är få felkodningar och få försöksbrott anmällda vad gäller kortbedrägerier gör definitionen av kortbedrägerier (där fokus är på betalmedlet som använts) att brott som kodats som kortbedrägerier kunde ha kodats på annat sätt.